

**«СИНІЙ ТУШКАНЧИК»: ВХОДЖЕННЯ ФРАНЦІЇ
ДО ЯДЕРНОГО КЛУБУ**

Пефтиц В. М.

Науковий керівник – д-р політ. наук, проф. Комарова Т. Г.
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, каф.

міжнародних відносин,

e-mail: vera.peftits@gmail.com

This work is devoted to the history of France's entry into the nuclear club, as well as the role of the “nuclear factor” in the formation of the main geopolitical strategy of this country. The history of scientific research in the relevant field is analyzed in detail, as well as the consistent transformation of the attitude of interested circles to the use of discoveries and experimental achievements. The emphasis is on the political situation and the position of key political figures, primarily Charles de Gaulle; Special attention is paid to his understanding of the geopolitical picture and the place that the French Republic can occupy in it. The current state of affairs and the role of the French “nuclear element” in the international security system are also discussed in a separate paragraph.

Становлення Франції як ядерної держави, чий вельми потужний потенціал у відповідній галузі може бути розіграний як серйозна карта в рамках великої «міжнародної гри», тісно пов'язують із президентством генерала Шарля де Голля (1958 – 1969). Дійсно, жодний із політичних лідерів епохи Четвертої і П'ятої Республіки навряд чи може похвалитися такої завзятістю та послідовністю у питання отримання їхньої державою власного ядерного щиту. Однак його безпосередня історія на французьких теренах сягає ще 90-х рр. ХІХ ст., коли видатний учений Антуан Анрі Беккерель (1852 – 1908), проводячи дослідження з солями урану, зробив, без перебільшення революційне відкриття, якому судилося перегорнути уявлення людства про фундаментальні засади «життєдіяльності» Всесвіту – феномен природної радіоактивності. Протягом Другої світової війни інтенсивні роботи з ядерної проблематики на французьких теренах практично не проводилися, оскільки національна територія країни перебувала під німецькою окупацією. Збереження запасів важкої води та технічної документації коштувало Ф. Жоліо-Кюрі та його співробітникам неабияких зусиль; тим не менш, їм удалося перевезти науковий доробок до Великобританії. По завершенню війни, очоливши Комісаріат з атомної енергії Франції, створений у 1945 року за особистою ініціативою голови тимчасового уряду Шарля де Голля, наполегливий дослідник знову присвятив себе роботі, спрямованій на створення ядерного реактору, і вже через три роки останній увели до експлуатації. Основні завдання даної організації не виходили на межі суто наукового поприща, «зав'язаного» на

ефективному практичному використанні ядерної енергії у промисловості та для забезпечення потреб національної безпеки. Незважаючи на жорстку позицію самого Фредеріка Жоліо-Кюрі, який виступав категорично проти створення ядерної зброї, починаючи з 1952 року, із прийняттям закону-дозволу на накопичення збройного плутонію на реакторі «Фенікс», розташованому в містечку Маркуль. Франція впевнено взяла курс на створення ядерних наступальних сил. Підгрунття подібного рішення можна знайти і у багатомілітній історії Франції як великої держави, у тому числі колоніальної, і у той економічно складній та політично нестабільній ситуації, у якій опинилася держава наприкінці Другої світової війни, і, звичайно ж, у новому, безпрецедентному балансі сил на міжнародній арені, сформовану в тих унікальних історичних умовах. Зокрема, у власних мемуарах де Голль постулював досягнення національному суверенітету у повному сенсі цього слова можливість і необхідність утілення Францією суверенного політичного курсу, при чому як у межах європейського регіону, так і в світі. Опинившись по ту сторону «залізної завіси» разом із Сполученими Штатами Америки, Франція не бажала сліпо слідувати за ними у питаннях політичного й економічного характеру, рівно як і військово-технічного. Найяскравіший вираз відповідні прагнення знайшли в зовнішньополітичному векторі де Голля, що вбачав своєю головною метою забезпечення національної незалежності Франції. Остання, на думку генерала, вимагала наявності сучасних засобів стримування, тобто як тактичної, так і стратегічної ядерної зброї. «Неможливо уявити собі незалежну країну, яка не володіє ядерною зброєю, – оголосив в одній із промов де Голль, – оскільки вона вимушена покладатися на інші держави в питаннях забезпечення власної безпеки, тобто залежати від них політично». Одразу ж постає логічне питання: проти кого ж тоді потенційно було спрямоване створення ядерної зброї? Звичайно, воно може розглядатися як спроба створити додаткові «негативні стимули» для експансії інтересів СРСР на регіон Західної Європи. Однак набагато більший ефект відповідні події мали для Франції у площині політичній, що особливо підкреслював де Голль, тому що вони фактично ознаменували прорив до статусу якщо не наддержави, то бодай держави – самодостатнього актора міжнародних відносин, інтереси якого вже неможливо ігнорувати. Додаткового значення вони набували з урахуванням того факту, що Франції судилося стати четвертою ядерною державою після США (1945), СРСР (1949) та Великобританії (1953). Варто зазначити, що якщо Великобританія отримувала певну технічну підтримку зі сторони Сполучених Штатів Америки, то Франція, навпаки, розробляла, випробовувала та, урешті-решт, остаточно прийняла на озброєння атомну бомбу без якоїсь суттєвої допомоги ззовні. В умовах такої обмеженої кількості членів «ядерного клубу» глобальний вплив усіх зазначених чинників у тогочасному міжнародному порядку денному багато в чому

нагадував ефект бомби, що розірвалася. Перша французька ядерна бомба вибухнула 13 лютого 1960 року. Через місяць після випробувань уряд держави офіційно визначив потужність заряду в діапазоні від 60 до 70 кТ. Вибух під кодовою назвою «Синій тушканчик» був здійснений в атмосфері. Без якихось суттєвих трансформацій ядерні сили країни проіснували до кінця 1980 – початку 1990-х рр., коли тріада зазнала цілу низку змін, що являють собою значущий односторонній внесок Франції до загальносвітових процесів роззброєння й нерозповсюдження. Хронологічний відрізок усіх зазначених змін не випадковий. У 1991 році припинив своє існування «як геополітична реальність» Радянський Союз, що протягом усієї епохи «холодної війни» сприймався як першочергова загроза національній безпеці Французької республіки. Політика стримування базувалася на моделі «стримування слабким сильного», відповідно до якої навіть мінімальна загроза завдання удару із застосування ядерної зброї утримує від нападу потенційного супротивника, який володіє суттєвим переважанням у ядерній сфері. Розпад СРСР призвів до необхідності радикального перегляду політики у відповідній сфері.

Напрямок цього перегляду визначався кількома факторами. Одночасно зі зникненням небезпеки зі сторони Радянського Союзу уголош заявила про своє існування загроза розповсюдження ядерної зброї. У 1991 році Ф. Міттеран заявив про приєднання його країни до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, членом якого Франція до того не була, незважаючи на визнання її учасниками цієї угоди в якості повноцінної ядерної держави.

Говорячи про своєрідну «геополітичну ідентичність» сучасної Франції, не можливо оминати цілий комплекс питань, пов'язаних із ядерною складовою її національної стратегії. Даний компонент, навіть порівнюючи з набагато більш потужними арсеналами, навряд чи можна недооцінювати, оскільки у сучасну епоху глобальних трансформацій все більш очевидним стає ключова роль Франції як невід'ємної ланки не лише загальноєвропейської, але й світової архітектури міжнародної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Nuklear. Encyclopedie de la dissuasion, CDrom sous la supervision éditoriale de Hubert Verdine, Microfolie's, Paris, 1996;
2. Messmer P. La dissuasion nucléaire française : genèse et actualité. – URL: www.asmp.fr/fiches_academiciens/textacad/messmer/nucleaire.pdf;
3. Les essais nucléaires français, sous la direction de Yves LE BAUT. – Bruylant, Bruxelles, 1996.